

Իշթէ մկէթէ լըմմէթ իթմէք,
պէոյէ ոււմ ու ֆիւննա տայի քի-
թապլար թէրճէմէ վէ թանղմ իթմէք
իլէ օլտր, վէ էհալիմիղտէ էկէր իէ-
րու կիթմէք իսթէր խէ, մէքթէպլէ-
րին քեաֆֆէսինտէ մէղքուր իլիմէրի
տէրս Վիրտիմէլի տիր :

ամեն միջոց իրեն համար աղէկ են : Այս վերջին դժերուն վրայ բանող շոգենաւները սակաւ գործածուած են , այսու ամենայնիւ հասարակութիւնը վախճան փոխադրութեան ուրիշ միջոցներ կը փնտռէ , որպէս զի կարենայ անհրաժեշտ վտանգներէն ազատիլ :

Մէկ օրինակը բաւական կը համարենք . Մեծ կղզիին բնակիչները միտքերնին դարձ են այս ձմեռ թէնտիկ կամ Գարթիայ ինքնիւ հոնկէ երկաթուղիով ինքնիւ նախապատիւ կը համարին կարծ ճամբաւով մը համար կարող են զգաւ շոգենաւ նախապատիւ : Երբ թէ հիմակուան բանող շոգենաւներով լինել ամբողջ ծովուն ճամբաւով լինելը : Ամեն մարդ կրնայ տեսնել թէ միայն մեքենային ծանրութիւնը որչափ ճնշում պատճառած է այս նաւերուն , և այս նաւերը չկամ և տարի հաշիւ բանած են . կը վախճուի որ ալեկոծեալ ծովու մը ինչպէս որ շատ անգամ փորձողը կը պատճառէ , կրնայ մէկ հարուածով երկուքի ճեղքուիլ : մարդ չը համարձակիր այսպիսի սոսկալի դէպքի մը հետեւեալը միտք բերել :

Ինչպէս որ բոլորք , եթէ մեծ գծերը կորստանք կը բերեն , փոքրերը մեծադուար շահեր կը ձգեն , և առկաին չի կրցան փոխադրութեան միջոցներուն եթէ ոչ հանդիսաւ , դոնէ ապահով մատակարարել հասարակութեան :

Վերջապէս նաւերը նորոգելու մասին այս անհոգութիւնը նաւամատոյցները նորոգելու մասին ալ ի դարձ կը դուրս . որոյ համար բնկերութիւնը ճամբորդներէն համեմատաբար նաւորուն աւելի սուղ տուրք մը կ'առնուի :

Կուզեն որ ուրիշ օրինակ մ'ալ տանք , անցեալ շաբթու իրաւոր նաւամատոյցն ինքնիւրեն իրաւ , բարեբաղդաբար շոգենաւուն ժամանակէն առաջ , զոչ գաւորներուն թիւը անհամար պիտի բլբար , եթէ դիպածը շոգենաւուն երկուսն կամ մերձեւորուն ժամանակը պատահէր :

Ինչ է արդեօք բնկերութեան նըպատակը որ այսպէս տարօրինակ կերպով կը վարուի :

Ձեռք կրնալ մեկնել զայս : Ինչ որ ալ բլբար կերեի թէ կը մոռնայ որ ժամանակը կրնի թանայ և այնպիսի պարտաւորութեանց պիտի ենթարկի : Գործ գործադրել զժամարին պիտի բլբար իրեն . արդարեւ տէրութեան հետ բրած գաշնադրութեան պայմանաւոր լրանալուն բնկերութիւնը 1. վեց ամիս անցուց կազմուելու համար . 2. վեց ամիս ալ իրեւ դըրամագլուխ գնելիք արքային հանելու համար . 3. վեց ամիս ալ վերջապէս իր շոգենաւները նորոգելու համար , որոյ ամենք կընէ 18 ամիս :

Արդ՝ առաջին 6 ամիսը լրացաւ և բնկերութիւնը տակաւին հաստատուած է . ենթացեալ թէ մօտերս պիտի հաստատուի : Ինչպէս պիտի կարենայ իր էմիսիօնը բնել . այս մասին յարցուելու համար բարեկարգ վարչութեան մը ազատութիւնը չը պիտի կրնայ ցուցնել անչափ հասարակութեան . իւրաքանչիւր ոք քիչ շատ հետաքրքիր պիտի ըլլայ թէ իր դրամը ի՞նչ բանի կը դործածէ , և մէկը թողունք իր գէշ մատակարարութեան վրայ ամենուն գիտցածը , զիտեն նաեւ որ թէ երկաթիւն և թէ ամուսին գնորուն բարձրանալը մօտերս իջնալու միտք չունի :

Ուրեմն օրչափ գումար ձեռք բերել պէտք է շոգենաւները նորոգելու համար . սրբան նաւուն դոյալները

պէտք է կարենոր ծախքերը գոցելու համար . բոլոր այս պատճառներն բոտբաւականին կը բացատրեն այն անսուգութիւնները , որոյ մէջ կը տատանի բնկերութիւնը : Կարծենք աղէկ կընէ եթէ սա միջոցը ձեռք առնուի : Եթէ կարող եղած է քիչ մը դրամագլուխ ձեռք բերել առանց էմիսիօնի պէտք ունենալու (և այն ալ պէտք է որ կարենոր գումար մ'ըլլայ) , թող փութայ նոր շոգենաւներ ճարելու , թող առանց վարանելու իր մեծ գծերուն վրայ բանեցուցած քալելու մասին տկար , վաճառք չի կրցող պարունակող և մեծագումար ամուսին սպասող հին շոգենաւներուն տեղ ուրիշներուն պէս բնտիր շոգենաւներ բանեցնէ , որոնք ունենան կարգաւորեալ մեծ շտեմարաններ , քալելու մասին աղէկ ըլլան և անանկ մեքենաներ ունենան որ քիչ ամուսին վառեն :

Իր փոքր գծերուն համար ալ թող հիմակուան շոգենաւներուն մէջ վերանորոգութիւն մ'ընէ և այսուհետեւ գէշ շոգենաւներ չի բանեցնէ , որքաւ քալող ըլլալով հանգերձ չի կարենան ճամբորդներուն կեանքը վտանգի մէջ դրնել :

Այս ամենը սուղի շտիկնալու և բնկերութիւնն ալ գիտէ այսպէս ըլլալու ի բաց առեալ գնորուն բարձրանալը որ վերը ինչեցինք , ծախսելիք շոգենաւներուն արժէքը նորերուն գինը կը գոցէ բնտիր չի խաբուինք , շոգենաւներուն մեծ մասը (և գրեթէ ինքն տասներորդը) քալուելիք նաւերէ կը բաղկանայ : Այս օրուան օրը արմատէօրը գնելիք նաւը որքան աման ալ երեկ իրեն , չի գնել , մինչև որ շտուգէ թէ անոր ամուսին ծախքը բերելիք արդիւնքին կը պատասխանէ . ուստի Աղիլիէի շոգենաւները չեն կրնար ծախուիլ , հարկ է դանձր կտրտել :

Երբ այս վերանորոգութիւնը ի դործ դուրս , երբ դանաղան գծերուն նաւարկութիւնը լրանաւոր եկրպիւ կարգադրի , երբ հասարակութիւնը վերանորոգուի , նոյն ինքն Հինրիկոս իշխանը բանալ գնիլ հրամայեց , և իշխանը իր գէշ վարման մէջ դանաւած բլբարն այնչափ լաւ զգաց , որ առանց տրտուելի մը հնազանդեցաւ նոյն հրամանին : Իր հայրը այս բաները լսած ատեն , բարձրաձայն գոչեց , « Երջանիկ եմ ևս որ սեխմ գաւառոր մը որ կը յանդգնի պատժել ասանկ թշնամանի մը , և տակաւին աւելի երջանիկ եմ , որ ունիմ որդի մը որ կամաւ կը հզատակի արդար պատժոյ » :

Հինրիկոս Զորորդը մեռաւ 1413 մարտի 20 ին . իր թագաւորութեան մէջ տեղի ունեցած ամենացաւալի դէպքը հերետիկոսներուն այրման համար օրէնք մը հաստատուիլն էր , Ուրեմն Սոդր անուն Լօնտրայի եկեղեցական մը որ անմեղադրելի կեանք մը կը վարէր և որնոր 1401 ին փետրուարի մէջ այրուեցաւ , յիշեալ անգութ օրէնքին զոչ գալող առաջին մարդն էր , և չիցին կապուած մեռնելն Հոմիմայի օրախանքներուն հաւանելէն նախամեծար համարող մարտիրոսաց երկուր շարքին ալ առաջնորդն եղաւ :

Հինրիկոս Հինգերորդը թագաւոր ըլլալուն պէս ինքը միտք իւր թագաւորութիւնը աղէկ կառավարելու պաշտօնին տուաւ : Իր նախկին վարչի բնկերներէն ետ քաշուեցաւ , և անոնց կատարելապէս իրենց կեանքը բարեփոխեալ առաջ ի վեր ներկայանալին արգելեց , բայց ուղիղ կատարին

ՊԱՏԱՌԻԹԻԻՆ ԱՆԳՎԻՈՅ
ՊԼՈՒՅ 25

Ինչքէսթիլի դուքս Հինրիկոս դուքս եղած էր խորհրդարանին հաւանութեամբ , բայց Ռիչարտ Երկրորդին ետեւէն ամենէն մօտ ժառանգը ինքը չէր : Պատիկ տալ մը կար Մարչի Դուքս Լամբլեմ Մօրգիմբը կաշուած որ իջած էր Հինրիկոսի հօրը անդրանիկ եղբորմէն : Բայց Մօրգիմբը այնչափ պղտիկ էր որ չը կրցաւ բան մը բնել իր առթիւն ունեցած իրաւունքը պաշտպանելու : Թագաւորութեան մէջ գտնուող մէկ քանի երեւելի մարդիկ և մասնաւորապէս երեք Բէրնիներ , այսինքն Հոմիմբը և անոր Հորդմոգլընտաի Կոմս հայրը , և Ուրբուտգրի Կոմս հօրեղբայրը , իր գաւառ պաշտպանելու եղան : Բայց բոլորովին յաղթուելով կամ պատերազմին մէջ և կամ դահիճներու ձեռքով կորսուեցան : Թագաւորին այս աղնուականաց հետ ունեցած կախին մէջ , իր անդրանիկ որդին Հինրիկոս իշխանը մեծապէս օգնեց իրեն , որն որ մեծ քաջութեան և կարողութեան տէր և շատ աղիւ և վեհանձն միտաւնեւորով երիտասարդ մընէր :

Բայց երիտասարդ իշխանը տարօրինակ բնտրութիւն մը բրած էր իր բնկերաց , և երբեմն անոնց հետ ինքը չէր : Երբեք իր աղաքի տալայական գրօսանքներու կուտար որ իր տարիճանին անարժան և իր աղիւ բնութեան անլաւ յիշ բաներ էին : Իր բնկերներէն մէկը կատարին անուն գլխաւոր գաւառորին առջեւ հանուեցաւ կէս գիշերին փողոցներուն մէջ անկարգութիւն մը բնկուան համար . գաւառորը դանի բանալ գնիլ տուաւ , և Հինրիկոս իշխանը ասի ինքուն պէս գլխաւոր գաւառորին գնաց և իր բարեկամին աղաւթ թող տրուելուն փախաք , յայտնեց , և երբ գաւառաւորը մերժեց իր խնդրը , այնչափ բարկացաւ որ իր սուրը քաշեց անոր վրայ : Բարկութենէ յառաջ եկած այս օրինաց եղծման համար , կատարին գաւառաւորը , նոյն ինքն Հինրիկոս իշխանը բանալ գնիլ հրամայեց , և իշխանը իր գէշ վարման մէջ դանաւած բլբարն այնչափ լաւ զգաց , որ առանց տրտուելի մը հնազանդեցաւ նոյն հրամանին : Իր հայրը այս բաները լսած ատեն , բարձրաձայն գոչեց , « Երջանիկ եմ ևս որ սեխմ գաւառոր մը որ կը յանդգնի պատժել ասանկ թշնամանի մը , և տակաւին աւելի երջանիկ եմ , որ ունիմ որդի մը որ կամաւ կը հզատակի արդար պատժոյ » :

Հինրիկոս Զորորդը մեռաւ 1413 մարտի 20 ին . իր թագաւորութեան մէջ տեղի ունեցած ամենացաւալի դէպքը հերետիկոսներուն այրման համար օրէնք մը հաստատուիլն էր , Ուրեմն Սոդր անուն Լօնտրայի եկեղեցական մը որ անմեղադրելի կեանք մը կը վարէր և որնոր 1401 ին փետրուարի մէջ այրուեցաւ , յիշեալ անգութ օրէնքին զոչ գալող առաջին մարդն էր , և չիցին կապուած մեռնելն Հոմիմայի օրախանքներուն հաւանելէն նախամեծար համարող մարտիրոսաց երկուր շարքին ալ առաջնորդն եղաւ :

Հինրիկոս Հինգերորդը թագաւոր ըլլալուն պէս ինքը միտք իւր թագաւորութիւնը աղէկ կառավարելու պաշտօնին տուաւ : Իր նախկին վարչի բնկերներէն ետ քաշուեցաւ , և անոնց կատարելապէս իրենց կեանքը բարեփոխեալ առաջ ի վեր ներկայանալին արգելեց , բայց ուղիղ կատարին

գաւառաւորին և ուրիշ իմաստուն և բաւարարող հետ վերջին աստիճան պատուով կը վարուէր : Հինրիկոս մէկ բանի մը մէջ իր պարտաւորութեան պակասութեանը մէջ գտնուեցաւ , այսինքն Լօրտաւները ուղածուեալ պէս այրել և հալածելուն թայլուութիւն տուաւ եկեղեցւոյ գլխաւորներուն :

Բոլոր ուրիշ կէտերու մէջ ինքզինքը բարի թագաւոր մը ցուցուց , բայց դժբաղդաբար պատերազմը և յաղթութիւնը խնդրի պէս կը սիրէր , և չիքրցաւ գոհ ըլլալ միմիայն իր բուն ժողովուրդը աղէկ կառավարելով , Գաղղիոյ հետ պատերազմը վերանորոգեց , և անոնի զարմանալի յաղթութիւններ ձեռք բերաւ , որ կերակար թէ Սե իշխանին օրերը նորէն ետ պարձած էին :

Հինրիկոսի ամենէն մեծ յաղթութիւնը Էճինգուրդի մէջ եղաւ (1415 հոկտեմբերի մէջ) :

Հինրիկոս գրեթէ 12 հազար զորքով որոնցմէ շատը յոգնած և ուսուիրելի պակասութիւնէ ուժաթափ եղած էին , Հարֆլէօրէն Գալի երթալու ճամբուն վրան էր երբ Գաղղիացւոյ խիստ մեծ մէկ բանակին հետ գէժ գէժի եկաւ :

Գաղղիացիք յոգնած և անօթութեան կիսամեռ եղած Անգլիացւոյ վրայ յաղթութիւնը վաստակելուն այնչափ փստահ էին , որ Հինրիկոս թագաւորին և իր գլխաւոր սպանաւորներուն համար ինչ փրկանք պահանջիլ ինքն առաջաց կարգադրուելու եղան : Բայց Անգլիացիք Բրէսթի և Բուաղիէի յաղթութիւնները միտք բերին և իրենց հարգը նման պատերազմեցան :

Գաղղիական մեծ բանակը յաղթուեցաւ սակալի կատարածով մը : Անգլիացիք շատ մարդ չը կորսնցուցին :

Էճինգուրդի պատերազմէն ետեւ քանի մը տարուան մէջ , Հինրիկոս Գաղղիոյ մէկ մեծ մասին տէր եղաւ . կարուտ փոխերորդ թագաւորին հետ դաւ չինք մը հաստատուեց , որով կարողանին իր փաթեթներն աղջիկը Հինրիկոսին աւանան թիւան տալը կ'որոշուէր . նըմանապէս , կարուտ մեռնելէն ետեւ , իր սրբայն տեղ՝ Հինրիկոս Գաղղիոյ թագաւոր պիտի ըլլար : Բայց Հինրիկոս իր յաղթանակայք մէջ աղետալի հիւանդութենէ մը բռնուեցաւ և Գաղղիոյ մէջ վերանալ մեռաւ , 1422 օգոստոսի 31ին , 33 տարեկան հասակին մէջ . և Անգլիոյ ժողովուրդը դառնապէս որբաց իր կորուստը : Հասնիկի պատերազմին թագաւորն էր որ ծովեղբաները հսկելու նպատակաւ իրեն յատուկ նաւեր չինել տուաւ :

Երբեք անոնց շատ կարծաւորութիւն կար , վասն զի ծովեղբայրն այնչափ կը վրտային ծովերուն վրայ , որ նոյն իսկ Հինրիկոս չորրորդ , քիչ մնաց որ թէ՛ հէմ գետին բերանը անոնց ձեռքը պիտի իյնար :

Հինրիկոս Հինգերորդին մահուանէն ետեւ , իր այրին Գաղղիոյ քաթէրինը՝ Կալէսպի աղնուականի մը հետ ամուսնացաւ , և այս ամուսնութենէ յառաջ եկող յաջորդները ժամանակէ մը ետեւ Անգլիոյ թագաւորներ եղան :

Աշակերտ
Փանոսեան վարժարանի
Սարգիս Թէքէեան

ՍՈՒՆԻՂ ՂԱԶԷԹԱ
ԿԱՐԱՊԵՏ Յ. ՓԱՆՈՍԵԱՆ
Գալթատաւ Բէնէճիմիկ Բազարլիտա
Ն. 29 իրսի խանութա